

Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhuoltoryhmä perusopetuksessa

Marke Hietanen-Peltola
Kristiina Laitinen
Eva Autio
Riia Palmqvist

Yhteistyö ja osallisuus

Ohjaus 9/2018

Yhteisestä työstä hyvinvointia – opiskeluhuoltoryhmä perusopetuksessa

Marke Hietanen-Peltola, Kristiina Laitinen, Eva Autio ja Riia Palmqvist

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Kannen kuva: Kuvatoimisto Rodeo

Taitto: Taittotalo PrintOne

ISBN 978-952-302-136-2 (painettu)

ISBN 978-952-302-137-9 (verkkajulkaisu)

ISSN 2341-8095 (painettu)

ISSN 2323-4172 (verkkajulkaisu)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-137-9>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Tampere, 2018

LUKIJALLE

Opiskeluhoolto on laaja-alaista oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin tukemista kouluissa ja oppilaitoksissa. Se on ensisijaisesti ehkäisevää ja yhteisöllistä. Tällä tarkoitetaan koulun hyvinvointia tukevaa toimintakulttuuria, jolla huolehditaan oppilaiden ja yhteisön hyvinvoinnista sekä ympäristön terveellisyydestä ja turvallisuudesta. Yhteisöllisen opiskeluhoollon mahdollisuuksia lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukemisessa ei ole vielä kokonaan hyödynnetty.

Tämä opas on laadittu tukemaan ja yhdenmukaistamaan perusopetuksen opiskeluhooltoryhmien toimintaa, sillä ne ovat tärkeässä roolissa vastatessaan opiskeluhoollon kokonaisuudesta koulussa. Opas on syntynyt osana Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (LAPE) Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -kehittämiskokonaisuutta.

Oppaan on laatinut Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL) yhdessä Opetushallituksen (OPH) kanssa. Työtä varten koottiin monialainen verkosto, jossa oli edustajia eri puolilta maata sekä Vanhempainliitosta. Verkosto kokoontui neljä kertaa kevään 2018 aikana ja työsti oppaan sisältöjä aihepiiri kerrallaan. Verkostopäivät olivat vuorovaikutteisia, ja verkoston jäsenten innostus työhön siivitti myös oppaan kirjoittajien työtä. Kirjoittajat kiittävät lämpimästi kaikkia verkostoon osallistuneita arvokkaista ajatuksista oppaan sisällön muodostamisessa sekä käsikirjoitusluonnosten kommentoinnissa.

Helsingissä 19.6.2018

Marke Hietanen-Peltola, ylilääkäri, THL

Kristiina Laitinen, opetusneuvos, OPH

Eva Autio, erikoissuunnittelija, THL

Riia Palmqvist, opetusneuvos, OPH

Verkoston kokoonpano:

<i>Anne-Marie Haavisto</i>	sosionomi YAMK, projektisuunnittelija, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä
<i>Tuija Harakka</i>	johtava koulupsykologi, Vantaan kaupunki/suomenkielinen perusopetus
<i>Sanna Imeläinen</i>	palveluesimies, koulu- ja opiskeluterveys, Eksote
<i>Anu Japison</i>	opinto-ohjaaja, Helsingin kaupunki
<i>Hannele Järvi</i>	suunnittelija, kouluterveydenhuolto, Tampereen kaupunki
<i>Terttu Kattelus</i>	kouluterveydenhoitaja, Helsingin kaupunki
<i>Päivi Kilpinen-Loisa</i>	apulaisylilääkäri, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä
<i>Eija Kinnunen</i>	opiskeluhuollon palvelupäällikkö, Lahden kaupunki
<i>Merja Koivisto</i>	ohjaava opettaja, Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri, Jyväskylä
<i>Helena Kuronen</i>	kuraattori, Vantaan kaupunki
<i>Asta Lassila</i>	lehtori, Metropolia Ammattikorkeakoulu, Helsinki
<i>Tuija Louhiniitty</i>	terveydenhoitaja, Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymä
<i>Tiina Luomanen</i>	virka-apulaisrehtori, erityisopetuksen koordinaattori, Sipoon kunta
<i>Aila Marjamaa</i>	kehittämispäällikkö, sivistyksen ja hyvinvoinnin palvelualue, Mikkelin kaupunki
<i>Tuija Metso</i>	erityisasiantuntija, Suomen Vanhempainliitto
<i>Tarja Mäkelä</i>	perusopetuksen rehtori, Lestijärvi
<i>Maarit Mäkilä</i>	kouluterveydenhuollon vastaava lääkäri, hyvinvointitoimiala, Turun kaupunki
<i>Timo Niinisalo</i>	yhteiskoulun rehtori, Kokemäen kaupunki
<i>Sari Penttinen</i>	apulaisrehtori, Helsingin kaupunki
<i>Rauno Perttula</i>	toisen asteen vastaava kuraattori, Kokkolan kaupunki
<i>Pirjo Piironen</i>	erityisen tuen päällikkö, Kouvolan kaupunki
<i>Anne Salmela</i>	johtava koulupsykologi, Sipoon kunta
<i>Ari Suhonen</i>	vastaava koulukuraattori, Pirkkalan kunta
<i>Tiina Tenho</i>	erityisluokanopettaja, projektisuunnittelija, Porin kaupunki
<i>Sari Välimaa</i>	rehtori, Paimion kaupunki
<i>Minna Wikgren</i>	koulupsykologi, oppilas- ja opiskelijahuolto, Jyväskylän kaupunki

Sisällys

Lukijalle	3
1. Oppaan tausta ja tarkoitus	7
2. Opiskeluhuollon toiminnallinen kokonaisuus	9
3. Opiskeluhuollon johtaminen kunnassa.....	11
4. Oppilaiden ja huoltajien osallisuus opiskeluhuollossa	13
5. Opiskeluhoitotryhmän toimintamalli	15
5.1 Opiskeluhoitotryhmän johtaminen ja kokoonpano.....	15
5.1.1 Opiskeluhoitotryhmän johtaminen.....	16
5.1.2 Opiskeluhoitotryhmän kokoonpano	16
5.2 Opiskeluhoitotryhmän kokoontuminen ja toimintatavat	19
5.3 Opiskeluhoitotryhmän tehtävät	21
5.3.1 Opiskeluhuollon kokonaisuuden koordinointi.....	21
5.3.2 Yhteisöllinen opiskeluhoitotyö	22
5.3.3 Yksilökohtaiseen opiskeluhoitoon liittyvät tehtävät	23
5.3.4 Akuutteihin hyvinvoinnin riskeihin reagoiminen.....	24
5.3.5 Koordinaatio koulun muun hyvinvointityön kanssa	24
5.3.6 Yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa	25
5.4 Opiskeluhoitotyön suunnittelu	27
5.4.1 Tietopohjan kokoaminen.....	27
5.4.2 Koulukohtainen opiskeluhoitosuunnitelma	29
5.4.3 Työn vuosittainen suunnittelu	30
5.5 Opiskeluhoitosta tiedottaminen	32
5.5.1 Mistä tiedotetaan?.....	32
5.5.2 Miten ja milloin tiedotetaan?	33
5.6 Arviointi ja kehittäminen.....	34
5.6.1 Opiskeluhoitotyöryhmän työskentelyn arviointi	35
5.6.2 Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön arviointi.....	36
5.6.3 Yksilökohtaisen opiskeluhoitotyön arviointi	38
Lähteet:	40

1. OPPIAAN TAUSTA JA TARKOITUS

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) tuli voimaan elokuussa 2014. Siinä säädetään esi- ja perusopetuksessa olevan oppilaan sekä lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta opiskeluhooltoon. Lisäksi laissa säädetään opiskeluhoollon järjestämisestä.

Lain tarkoituksena on

- edistää oppilaiden ja opiskelijoiden terveyttä, hyvinvointia, opiskelukykyä ja osallisuutta
- ehkäistä ongelmien syntymistä ennalta
- turvata varhainen tuki sitä tarvitseville
- edistää koulu- ja opiskeluyhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, terveellisyttä, turvallisuutta ja esteettömyyttä, yhteisöllistä toimintaa sekä kodin ja oppilaitoksen välistä yhteistyötä
- turvata oppilaiden ja opiskelijoiden tarvitsemien opiskeluhoitopalvelujen yhdenvertainen saatavuus ja laatu sekä
- vahvistaa opiskeluhoollon toteuttamista ja johtamista toiminnallisena kokonaisuutena ja monialaisena yhteistyönä.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013; HE 67/2013).

Juha Sipilän hallituksen Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) -kärkihankkeessa tavoitteena on luoda nykyistä lapsi- ja perhelähtöisemmät, ennaltaehkäisevät ja vaikuttavat palvelut. Etusijalla uudistuksessa ovat lapsen etu ja vanhemmuuden tuki. Muutosohjelman tavoitteena ovat lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin sekä heidän omien voimavarojensa ja osallisuuden lisääminen. Peruspalveluja vahvistetaan ja painopistettä siirretään ehkäiseviin palveluihin ja varhaiseen tukeen.

LAPE:n Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -kehittämiskokonaisuuden tavoitteena on varmistaa, että arjen ympäristöt ja yhteisöt ovat lasten ja nuorten hyvinvointia edistäviä. Tästä huolehditaan muun muassa kehittämällä yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä sekä varhaiskasvatuksen hyvinvointityötä. Keskeisenä tavoitteena on vahvistaa lasten, nuorten ja vanhempien osallisuutta sekä yhteisöllisyyttä tukevaa toimintakulttuuria. Yhtenä konkreettisena toimenpiteenä on kansallisten oppaiden laatiminen eri koulutusasteiden opiskeluhoitoryhmille työskentelyn tueksi.

Koulut ja oppilaitokset ovat vakiinnuttaneet oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisia uusia toimintatapoja osaksi arkista työskentelyään. Opiskeluhoollon hyvät työtavat ja lainmukaiset käytänteet eivät kuitenkaan ole vielä kaikilta osin muotoutuneet ja siirtyneet pysyviksi toimintatavoiksi. Koulujen ja oppilaitosten välillä on suurta vaihte-

lua siinä, miten yhteisöllistä ja yksilökohtaista opiskeluhoitotyötä toteutetaan. Opiskeluhoitoryhmät saattavat työskennellä toisistaan poiketen jopa saman kunnan sisällä.

Syksyllä 2017 yli puolet perusopetuksen kouluista ilmoitti kyselyssä, että opiskeluhoitoryhmässä käsitellään yhteisöllisten asioiden lisäksi myös yksittäisten oppilaiden opiskeluhoillon tuen tarvetta ja tuen järjestämistä (Wiss ym. 2018). Käytäntö on ristiriidassa lainsäädännössä opiskeluhoitoryhmälle säädettyjen tehtävien ja yksilökohtaisen opiskeluhoillon järjestämistä koskevien säädösten kanssa.

Opiskeluhoitoryhmien kokoonpanoissa on eroja. Monialaisuus eli yhteistyö opetus- ja sosiaalialan sekä terveydenhuollon ammattilaisten välillä toteutuu opiskeluhoitoryhmissä hyvin, mutta oppilaiden ja huoltajien edustus on edelleen harvinaista. Ryhmät myös kokoontuvat vaihtelevalla tiheydellä, ja osa niin harvoin, että ryhmälle säädettyjen tehtävien hoitaminen on käytännössä mahdotonta.

Sosiaali- ja terveydenhuollon (SOTE) uudistusta koskevan hallituksen esityksen mukaisesti perusopetuksen opiskeluhoitopalvelujen järjestämisvastuu jakautuisi tulevaisuudessa kunnan ja maakunnan välille. Toiminnan säilyttäminen yhtenä kokonaisuutena on tärkeä tehtävä, jossa myös koulujen opiskeluhoitoryhmillä on oma merkittävä roolinsa.

Tämän kansallisen oppaan tarkoituksena on tukea perusopetuksen koulujen opiskeluhoitoryhmiä työskentelemään tavoitteellisesti suunnitelluissaan, toteuttaessaan ja arvioidessaan opiskeluhoittoa. Oppaassa selvennetään ryhmän roolia opiskeluhoillon kokonaisuudessa. Samalla tavoitteena on varmistaa yhteisöllisen opiskeluhoitotyön toteutuminen valtakunnallisesti tasalaatuisena, toki huomioiden eri alueiden ja koulujen yksilölliset tarpeet. Opasta voidaan hyödyntää opiskeluhoillon toimijoiden sekä muiden opiskeluhoitoryhmään osallistuvien, kuten huoltajien ja yhteistyökumppaneiden, perehdyttämisessä.

Oppilaiden ja huoltajien osallisuuden lisääminen opiskeluhoilossa ja erityisesti yhteisöllisessä opiskeluhoitotyössä on yksi julkaisun tavoitteista. Oppaassa kuvattua toimintatapaa voidaan käyttää koulujen osallisuutta edistävän toimintakulttuurin luomisessa ja vahvistamisessa.

Oppaan ensimmäisessä luvussa kuvataan oppaan tausta ja tarkoitus. Toisessa luvussa kerrotaan lyhyesti opiskeluhoillon kokonaisuudesta erityisesti opiskeluhoittoa tuntemattomille lukijoille. Kolmas luku kertoo opiskeluhoillon johtamisesta ja neljännessä luvussa kuvataan oppilaiden ja huoltajien osallisuutta opiskeluhoilossa. Varsinaisen opiskeluhoitoryhmän työskentelymalli kuvataan oppaan luvussa viisi. Luvun sisältö on jaettu johtamiseen ja ryhmän kokoonpanoon, toimintatapoihin, tehtäviin, työn suunnitteluun, tiedottamiseen sekä arviointiin ja kehittämiseen.

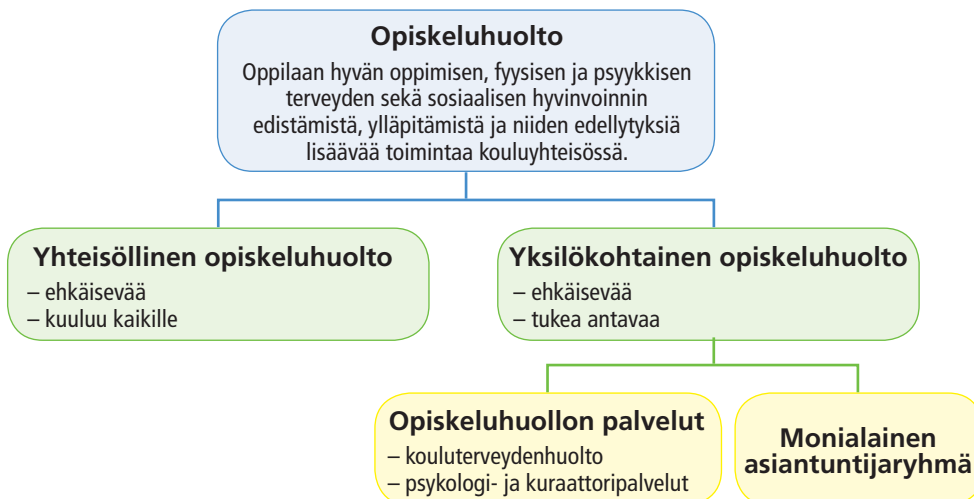
Oppaassa ohjeistetaan ryhmän toimintaa yleisellä tasolla. Oppaaseen on sisällytetty myös joitakin esimerkkejä kouluissa käytössä olevista hyvistä toimintamalleista paikallisen opiskeluhoitotyön suunnittelun avuksi.

Tässä oppaassa käytetään oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaisia käsitteitä *opiskeluhoito*, *opiskeluhoillon palvelut* ja *opiskeluhoitoryhmä*. Koska opas on tarkoitettu vain perusopetuksessa toimiville, käytetään ilmaisua *koulu* vastaamaan lain termiä *oppilaitos* ja ilmaisua *oppilas* vastaamaan lain termiä *opiskelija*.

2. OPISKELUHUOLLON TOIMINNALLINEN KOKONAISUUS

Opiskeluhoolto on koulussa tarjottava lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelu. Opiskeluhooltotyö koostuu arkisen huolenpidon lisäksi oppilaiden ja heidän perheidensä kanssa tehtävästä asiakastyöstä.

Opiskeluhoollon tavoitteena on edistää oppilaiden ja koko koulu yhteisön ja -ympäristön hyvinvointia, huoltajien kanssa tehtävää yhteistyötä ja oppilaiden osallisuutta. Samanaikaisesti turvataan varhainen tuki sitä tarvitseville. Opiskeluhooltotyön painopistettä on siirretty yksilökeskeisestä työstä yhteisölliseen työhön.

Kuvio 1. Opiskeluhoollon kokonaisuus perusopetuksessa.

Yhteisöllinen opiskeluhoolto edistää oppilaiden oppimista ja hyvinvointia sekä yhteisön hyvää vuorovaikutusta ja osallisuutta. Yhteisöllinen opiskeluhoolto tukee koko koulu yhteisöä ja on ensisijainen opiskeluhoollon työmuoto.

Yhteisöllisessä työssä kehitetään ja edistetään koulu ympäristön terveellisyyttä, esteettömyyttä ja turvallisuutta sekä koko yhteisön hyvinvointia. Siihen kuuluvat myös koulun toimintakyvystä huolehtiminen ongelma- ja kriisitilanteissa. Yhteisöllinen opiskeluhoolto on suunnitelmallista ja tavoitteellista työtä koulun arjessa.

Yhteisöllistä opiskeluhoolltoa toteuttavat kaikki koulun toimijat. Yhteisöllinen opiskeluhooltotyö suunnataan usein kaikille yhteisön jäsenille, mutta sitä voidaan myös kohdentaa tietyille luokka-asteille tai ryhmille, esimerkiksi koulun aloittamis- tai päättämisaikoihin tai yhteisesti tunnistettuun ongelmaan. Oppilaiden keskinäi-

sen vuorovaikutuksen tukeminen ja tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen sekä ryhmien hyvästä ilmapiiristä huolehtiminen edistävät työrauhaa. Toiminnallisten ja luovuutta edistävien menetelmien käyttö opetuksessa sekä ennakointi ja kiireettömyys koulutyön järjestämisessä vahvistavat yhteisön hyvinvointia.

Kaikkien koulussa oppilaiden kanssa työskentelevien sekä opiskeluhoitopalveluista vastaavien viranomaisten ja työntekijöiden on tehtävissään edistettävä oppilaiden ja kouluyhteisön hyvinvointia sekä kotien ja koulun välistä yhteistyötä.

Koulun henkilökunnalla on ensisijainen vastuu oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 4 §)

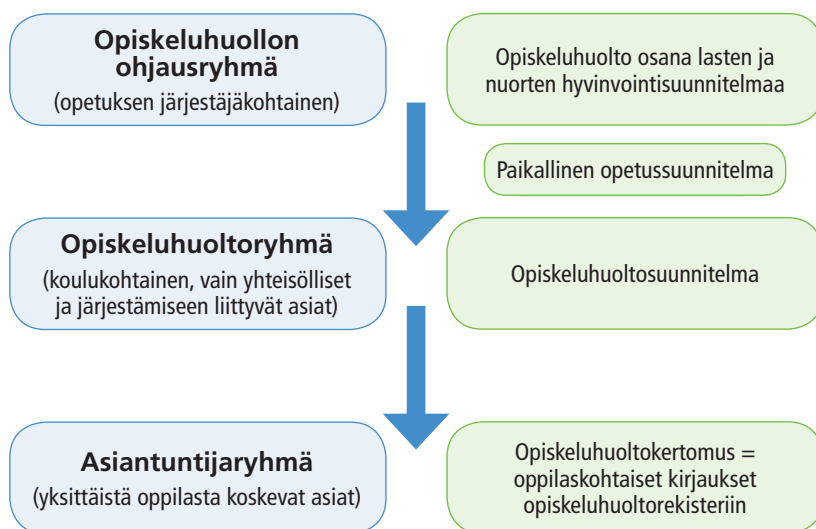
Yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon sisältyvät yksittäiselle oppilaalle annettavat kouluterveydenhoitajan, koululääkärin, kuraattorin ja psykologin palvelut sekä monialaisessa asiantuntijaryhmässä toteutettava yksilökohtainen opiskeluhoolto. Asian-
tuntijaryhmä kootaan tapauskohtaisesti tilanteen ja tarpeen mukaan.

Yksilökohtaisella opiskeluhoollolla tuetaan tarvittaessa myös huoltajia heidän kasvatustyössään. Yksilötyö on ennaltaehkäisevää mutta myös korjaavaa. Tavoitteena on seurata ja edistää oppilaan kokonaisvaltaista kehitystä, terveyttä, hyvinvointia ja oppimista.

Lapsen, nuoren ja perheen tuen tarpeen selvittäminen ja opiskeluhoollon tuen järjestäminen edellyttävät usein yhteistyötä opiskeluhoollon toimijoiden kesken. Yksilökohtainen opiskeluhoolto on oppilaalle ja perheelle aina vapaaehtoista, ja ammatilliset osallistuvat työskentelyyn oppilaan tai huoltajan suostumuksella. Oppilaan näkemykset huomioidaan häntä koskevissa asioissa iän ja kehitystason mukaisesti. Työskentelyn lähtökohtana ja tavoitteena on lapsen edun toteutuminen ja hänen hyvinvointinsa ja oppimisensa turvaaminen. Opiskeluhooltoon osallistuvat ammattilaiset toimivat koulussa sekä opiskeluhoitolain mukaisissa tehtävissä että perusopetuslain mukaisissa oppimisen ja koulunkäynnin tuen tehtävissä.

3. OPISKELUHUOLLON JOHTAMINEN KUNNASSA

Opiskeluhoultotyön ja oppilaiden oikeuksien lainmukainen toteutuminen varmistetaan ennakoivalla johtamisella, joka perustuu ajantasaiseen tietoon oppilaiden oppimisesta, terveydestä ja hyvinvoinnista sekä opiskeluhollosta ja koulusta toimintaympäristönä. Monialainen yhteistyö ja opiskeluholloin johtaminen kokonaisuutena luovat edellytykset sille, että oppilaalle tarjottava tuki on oikea-aikaista, yhdenvertaista ja että opiskeluhoolto on lapsi- ja nuorilähtöistä.

Kuvio 2. Opiskeluhoillon johtamisen rakenteet ja suunnitelmat perusopetuksessa.

Opiskeluhoillon ohjausryhmä vastaa monialaisen opiskeluhoillon yleisestä suunnittelusta, kehittämisestä, ohjauksesta ja arvioinnista opetuksen järjestäjän tasolla. Ohjausryhmä linjaa yhteiset tavoitteet opiskeluhoillon toiminnalle ja tukee niiden saavuttamista ja yhtenäisiä toimintatapoja. Lisäksi ohjausryhmä suunnittelee, kehittää ja arvioi kunnan opiskeluhoiltoa sekä ohjaa koulukohtaisten opiskeluhoiltoryhmien toimintaa.

Kunnan opiskeluhoillon ohjausryhmässä ovat mukana toimialat ja ammattiryhmit, joita opiskeluhoitto koskee sekä edustus alueen muiden opetuksen järjestäjien kouluista. Mukana on hyvä olla yhteistyötahojen (esim. nuoriso- ja liikuntatoimi, erikoissairaanhoido, lastensuojelu, seurakunnat, poliisi, järjestöt), sekä oppilaiden ja huoltajien edustus.

Opiskeluhooltoon liittyviä suunnitelmia laaditaan kunnassa useita:

- Lastensuojelulain edellyttämän *lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman* avulla ohjataan, johdetaan ja kehitetään lapsille, nuorille ja perheille suunnattuja palveluja ja hyvinvointityötä kunnassa.
- Opetuksen järjestäjän hyväksymässä *opetussuunnitelmassa* kuvataan opiskeluhoollon paikallisen toteuttamisen tavoitteet ja toimintatavat. Niissä määritellään opetussuunnitelmien yhteys lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan ja linjataan periaatteita, miten koulut laativat, toimeenpanevat ja seuraavat omia opiskeluhoollon suunnitelmiaan.
- Koulun opiskeluhoollon toimintaa ohjaa *koulukohtainen opiskeluhoollon suunnitelma*. Suunnitelma laaditaan ja päivitetään yhteistyössä koulun henkilökunnan, oppilaiden ja huoltajien kanssa, joten se on luontevaa laatia koulun opiskeluhoolloryhmässä. Opetushallitus antaa opetussuunnitelmien perusteissa määräykset suunnitelman laatimiseksi.

Opiskeluhoollon kokonaisuuden omavalvonnasta vastaa opetuksen järjestäjä yhteistyössä koulun sijaintikunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Laki edellyttää opetuksen järjestäjältä suunnitelmallista arviointia ja keskeisten arviointitulosten julkistamista. Säännölliset valtakunnalliset sekä paikalliset tiedonkeruut (luku 5.4.1) tuottavat tietoa omavalvonnan tueksi.

4. OPPILAIDEN JA HUOLTAJIEN OSALLISUUS OPISKELUHUOLLOSSA

Osallisuus tarkoittaa kokemusta, joka syntyy kun ihminen on osallisena jossakin yhteisössä. Koulussa osallisuus ilmenee sen jäsenten – myös oppilaiden ja vanhempien – arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena. Se luo mahdollisuuksia toimia, vaikuttaa ja kehittää kouluyhteisöä yhdessä. Kun oppilaat ja vanhemmat otetaan mukaan koulun toiminnan kehittämiseen, he sitoutuvat koulun tavoitteisiin ja kiinnittyvät vahvemmin kouluyhteisöön.

Lapsen oikeus osallisuuteen kaikissa häntä koskevissa asioissa on suojattu lainsäädännöllä. Perusta kansalliselle lainsäädännölle on kansainvälisessä YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Myös opiskeluhoitotyössä otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014 luovat kehukset oppilaiden ja huoltajien osallisuudelle sekä kodin ja koulun yhteistyölle. Koulutyön perustana on oppilaiden osallisuus ja kuulluksi tuleminen. Huoltajien osallisuus ja mahdollisuus olla mukana koulutyössä ja sen kehittämisessä on keskeinen osa koulun toimintakulttuuria. Myös opiskeluhoitossa painotetaan oppilaiden ja huoltajien osallisuutta. Heidät halutaan mukaan etsimään keinoja parantaa hyvinvointia koulussa ja kehittämään yhteisöllisiä toimintatapoja.

Vanhempien osallisuudella ja kodin ja koulun yhteistyöllä voidaan vahvistaa merkittävästi oppilaan, luokan ja koko kouluyhteisön hyvinvointia ja turvallisuutta. Vanhempainyhdistykset, -toimikunnat ja luokkien vanhempainiitit tarjoavat vanhemmille tavan olla mukana rakentamassa huolenpidon ja välittämisen turvaverkkoa lasten ja nuorten ympärille. Vanhempaintoimintaa kannattaa kouluissa ohjata hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä vahvistavaan suuntaan ja ottaa vanhemmat aktiivisesti mukaan kehittämään yhteisöllistä opiskeluhoittoa.

Oppilaat ja vanhemmat ovat koulun opiskeluhoitoryhmän pysyviä jäseniä ja mukana suunnittelemassa, toteuttamassa, kehittämässä ja arvioimassa opiskeluhoittoa. Yhteistyöllä oppilaskunnan ja eri luokkatasojen oppilaiden kanssa varmistetaan oppilaiden näkemysten huomioiminen. Samalla sitoutetaan oppilaskunta ja oppilaat tukemaan toiminnallaan yhteisöllistä opiskeluhoittoa ja sen tavoitteita. Vanhempien osallisuus yhteisöllisessä opiskeluhoitossa tarkoittaa toimintatapoja ja rakenteita, joilla varmistetaan vanhempien pysyvä osallisuus opiskeluhoitoryhmässä sekä mahdollisuus tuoda omia kokemuksia ja kehittämis ehdotuksia esiin. Vanhempaintoiminta sidotaan osaksi yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä. Myös erityistä tukea tarvitsevien ja sekä eri kieli- ja kulttuuritaustaisten oppilaiden ja vanhempien näkemykset ja tarpeet huomioidaan osallisuuden rakenteita luotaessa ja yhteisöllisen opiskeluhoitollon toimintatapoja rakennettaessa.

Koulun opiskeluholto-suunnitelma päivitetään opiskeluholto-ryhmässä. Suunnitelmassa kuvataan oppilaiden ja vanhempien osallisuus opiskeluhollossa sekä kodin ja koulun yhteistyö. Opiskeluholton painopisteet valitaan niin, että myös oppilaat ja vanhemmat voivat olla niitä toiminnallaan tukemassa. Kouluhyvinvoinnin vahvistamiseen kannattaa etsiä rohkeasti uudenlaisia toimintatapoja ja kokeilla niitä yhdessä oppilaiden ja vanhempien kanssa.

5. OPISKELUHUOLTORYHMÄN TOIMINTAMALLI

Jokaisessa koulussa toimii opiskeluhuoltoryhmä, joka on koulun hyvinvointityön keskeinen rakenne ja toimija. Se on kokoonpanoltaan monialainen eli ryhmässä on opetushenkilöstön lisäksi kouluterveydenhuoltoa sekä psykologi- ja kuraattoripalveluja edustavia jäseniä. Koska ryhmän keskeinen tehtävä on koulun yhteisöllisyyden edistäminen, on välttämätöntä, että ryhmään kuuluvat myös oppilaat ja huoltajat. Monialaisuus tuo ryhmän työskentelyyn erilaisia näkökulmia, tarvittavaa osaamista sekä areenan eri toimijoiden osallisuudelle ja yhteistyölle.

Opiskeluhuoltoryhmän työskentelyä säätelevät, ohjaavat tai ohjeistavat:

- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013
- Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädäntö – soveltamisohje, Kuntainfo 13a/2015, STM
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 8, OPH
- Terveystieteiden tutkimuskeskuksen tutkimusraportti 1326/2010
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011)
- Monialainen opiskeluhuolto ja sen johtaminen, Perälä ym., THL opas 36/2015

Opiskeluhuoltoryhmän työskentely on yhteisöllistä ja tehtävät ennaltaehkäiseviä. Työn kohteena voi olla ryhmä, luokka tai yhteisö. Ryhmässä asioita käsitellään yleisellä ja yhteisöllisellä tasolla. Ryhmä ei koskaan käsittele yksittäistä oppilasta koskevaa asiaa. Laissa ryhmän tehtäväksi on säädetty yhteisöllinen hyvinvointityö, eikä tehtävää ole mahdollista muuttaa edes oppilaan tai hänen huoltajansa suostumuksella.

5.1 Opiskeluhuoltoryhmän johtaminen ja kokoonpano

Opiskeluhuolto on yhteinen tehtävä ja edellyttää johtamista sekä kaikkien koulun toimijoiden sitoutumista työhön. Hyvä johtaminen vahvistaa koulua sosiaalisena yhteisönä, jonka jokaista jäsentä arvostetaan ja jossa yhteisöllistä toimintatapaa vaalitaan.

5.1.1 Opiskeluhooltoryhmän johtaminen

Koulun johtamisessa on keskeistä opetussuunnitelmaan kirjattujen opetuksen, kasvatuksen ja opiskeluhoollon tavoitteiden toteutuminen. Johtaminen on väline tavoitteiden saavuttamiselle. Rehtori vastaa opiskeluhoollon lainmukaisesta toteuttamisesta koulussa. Samalla hän huolehtii opetuksen järjestäjän asettamien tavoitteiden ja määräyksien noudattamisesta. Rehtorilla on siten kokonaisvastuu koulun hyvinvoinnista ja turvallisuudesta.

Koulukohtaista opiskeluhooltoryhmää johtaa opetuksen järjestäjän nimeämä edustaja.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 14 §)

Tavallisesti rehtori johtaa koulunsa opiskeluhooltoryhmää. Tarvittaessa tehtävään voidaan nimetä esimerkiksi apulaisrehtori. On tärkeää, että ryhmän johtoon nimetyllä on tehtävän hoitamisen edellyttämät toimivaltuudet.

Rehtori päättää yhteisöllisen työn edellyttämästä työn- ja vastuunjaosta niin opiskeluhooltoryhmässä kuin koulun toiminnan kokonaisuudessa. Hyvinvointia ylläpitävän toimintakulttuurin luominen edellyttää aitoa osallisuutta ja sitoutuneisuutta. Rehtori varmistaa henkilöstön, oppilaiden ja huoltajien osallisuuden ryhmän toiminnassa ja huolehtii siitä, että opiskeluhooltotyön yhteistyötahot osallistuvat ryhmän työskentelyyn tarpeen mukaisesti. Hän huolehtii myös opiskeluhooltoryhmän tavoitteellisesta työskentelystä (mm. riittävästä kokoontumistiheydestä) ja eri toimijoiden tehtäväkuvien selkeydestä yhteisöllisen työn kokonaisuudessa.

5.1.2 Opiskeluhooltoryhmän kokoonpano

Jokainen opiskeluhooltoryhmän jäsen tuo asiantuntemuksensa ryhmään ja koko kouluyhteisöön. Opiskeluhooltoryhmässä kaikkien osaamista arvostetaan ja hyödynnetään niin kouluyhteisön yhteisöllisessä työssä kuin ryhmän sisäisessä työssä ja työnjaossa.

Muilta osin opetuksen järjestäjä päättää yhteistyössä opiskeluhoollon palveluja tuottavien tahojen kanssa tarkemmin opiskeluhooltoryhmien kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista.

Opiskeluhooltoryhmät voivat tarvittaessa kuulla asiantuntijoita.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 14 §)

Opiskeluhooltoryhmän kokoonpanosta, tehtävistä ja toimintatavoista päätetään paikallisesti. Rehtori johtaa ryhmää, ja muilta osin ryhmän kokoonpano perustuu opetuksen järjestäjän ja opiskeluhooltopalveluista vastaavien tahojen yhteiseen päätökseen. Ryhmän pysyvä kokoonpano mahdollistaa pitkäjänteisen työskentelyn ja useammalle lukuvuodelle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen. Harkinnan ja käsiteltävien aiheiden perusteella työhön voidaan ottaa mukaan koulun ulkopuolisia yhteistyökumppaneita ja kuulla asiantuntijoita.

Opiskeluhooltoryhmän jäsenet ja heidän roolinsa:

Oppilaat ja huoltajat:

- *Oppilaat* ovat opiskeluhooltoryhmän itseoikeutettuja jäseniä. He tuovat opiskeluhooltoryhmään arvokasta tietoa, koska heidän kokemuksensa ovat erilaisia kuin aikuisten. Oppilaita kutsutaan ryhmään riittävä määrä. Heidän jäsenyytensä ryhmässä voi olla myös edustuksellista, jolloin oppilaskunta osoittaa edustajansa opiskeluhooltoryhmään. Jos opiskeluhooltoryhmässä käsitellään yksittäisen luokan yleistä hyvinvointitilannetta, on luontevaa, että luokka valitsee keskuudestaan edustajia ryhmän kokoukseen. Opiskeluhooltoryhmän kokoukseen osallistuminen tarjoaa oppilaille mahdollisuuden vaikuttaa ja oppia.
- *Huoltajien* on tärkeä olla mukana kouluhyvinvoinnin vahvistamisessa. Huoltajien tietoa ja kokemuksia kannattaa koulussa hyödyntää. He seuraavat lastensa koulunkäyntiä kodin näkökulmasta ja havaitsevat sellaisia asioita, joita koulun sisällä ei välttämättä huomata. Huoltajat tuntevat myös lasten elinympäristön ja siihen liittyvät haasteet, jotka heijastuvat kouluun.

Huoltajien edustajia voi kutsua mukaan esimerkiksi avoimella, kaikille huoltajille suunnatulla kutsulla. Huoltajan osallisuus ryhmässä voi olla myös edustuksellista ja toteutua koulun vanhempainyhdistyksen tai vastaavan kautta. Jos opiskeluhooltoryhmässä käsitellään yksittäisen luokan yleistä hyvinvointitilannetta, voidaan ryhmää täydentää kyseisen luokan oppilaiden huoltajilla.

Opiskeluhooltotyöhön osallistuvat ammattilaiset:

- *Rehtori*, apulaisrehtori tai muu opetuksen järjestäjän nimeämä koulun työntekijä johtaa koulukohtaista opiskeluhooltoryhmää ja toimii sen puheenjohtajana. Rehtorin tehtäviä on kuvattu edellä.
- *Opettaja* (ml. erityisopettaja ja opinto-ohjaaja) huolehtii luokkansa tai ryhmänsä hyvinvoinnista ja turvallisuudesta osana opetustyötä. Hän seuraa oppilaiden oppimista ja hyvinvointia sekä havainnoi ryhmän työskentelyä ja siinä tapahtuvia muutoksia. Opettaja on avaintoimija tuen tarpeen varhaisessa tunnistamisessa ja tuen tarjoamisessa.
- *Kuraattori* on sosiaalialan sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen osaaja. Kuraattori edistää yhteisen hyvinvointia vahvistamalla oppilaiden sosiaalisia taito-

ja, yhteisöön kiinnittymisen edellytyksiä sekä koulun ja kodin välistä yhteistyötä.

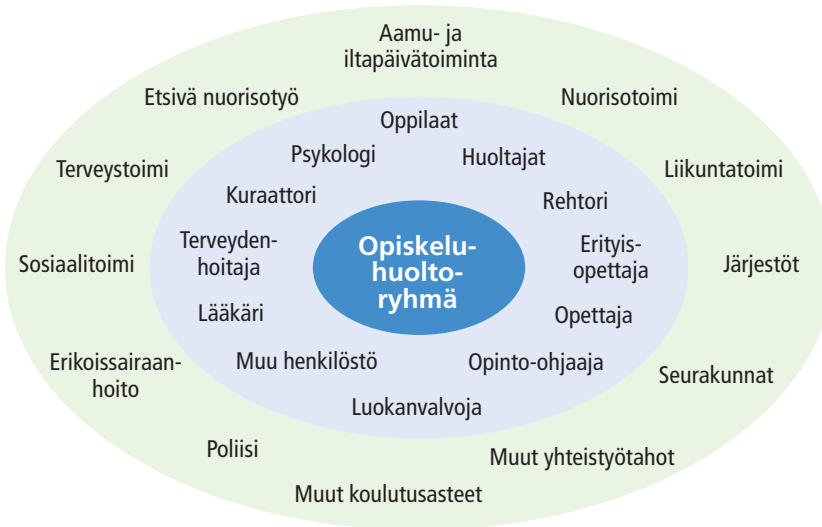
- *Psykologi* on lapsen ja nuoren psyykkisen hyvinvoinnin sekä oppimisen psykologian asiantuntija. Kouluarjessa ja hyvinvointityön suunnittelussa tarvitaan psykologin osaamista lasten ja nuorten kehityksestä, tunne-elämästä, mielenterveyttä suojaavista tekijöistä ja vuorovaikutussuhteista.
- *Terveydenhoitaja* on terveyden edistämisen sekä lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen asiantuntija. Vuosittaisissa terveystarkastuksissa ja vanhempien tapaamisissa terveydenhoitajalle muodostuu käsitys oppilaiden ja luokkien hyvinvoinnista. Terveydenhoitaja tuo laajojen terveystarkastusten yhteenvedot opiskeluhooltoryhmään ja informoi ryhmää tarkastusten havainnoista.
- *Koululääkäri* on lasten ja nuorten fyysisen ja psyykkisen kasvun ja kehityksen sekä niiden pulmien lääketieteellinen asiantuntija. Hän tapaa laajoissa terveystarkastuksissa kaikki 1., 5. ja 8. luokkien oppilaat ja heidän vanhempansa. Lääkäri tarkastelee kouluyhteisön ja -ympäristön ilmiöitä fyysisen ja psyykkisen terveyden sekä turvallisuuden ja erilaisten riskien näkökulmista.

Koulun muut ammattilaiset ja ulkopuoliset yhteistyökumppanit:

Opiskeluhooltoryhmän vakinaisten jäsenten lisäksi ryhmän kokoontumiseen voidaan kutsua tarvittaessa muita asiantuntijoita.

Koulussa työskentelevät muut ammattilaiset kuten koulunuorisotyöntekijä, koulunkäynninohjaaja (myös aamu- ja iltapäivätoiminta), kouluisäntä tai vahtimestari, siistijä tai keittiöhenkilöstön edustaja voivat osallistua ryhmän työskentelyyn. Esimerkiksi kouluisännällä on tietoa fyysiseen oppimisympäristöön tai koulun työrauhaan liittyvistä seikoista, jotka ovat tärkeitä huomioida yhteisöllisessä työssä.

Koulun ulkopuolisilla yhteistyökumppaneilla on arvokkaita näkemyksiä ja erilaista tietoa alueen lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Osallistuminen yhteisölliseen opiskeluhooltoon ja opiskeluhooltoryhmän kokoukseen tekee myös koulun toimintaa tutuksi yhteistyökumppaneille. Samalla eri toimijat saavat mahdollisuuden tutustua toisiinsa ja kertoa omasta työstään, organisaatiostaan ja toimintakulttuuristaan.

Kuvio 3. Esimerkki opiskeluhooltoryhmän kokoonpanosta (K. Laitinen, 2014).

Hyviä käytäntöjä

- Järjestetään suunnittelu- ja arviointipäiviä tavanomaista laajemmalla kokoonpanolla ja jalkaudutaan luokkiin keskustelemaan oppilaiden kanssa.
- Oppilaille, huoltajille ja yhteistyökumppaneille voidaan järjestää ”avoimia opiskeluhooltopäiviä” tai opiskeluhooltoryhmän tai rehtorin ”kyselytunteja”, jolloin huoltajat ja muut yhteistyötahot voivat tulla keskustelemaan ajankohtaisista ilmiöistä ja yhteisistä asioista.

5.2 Opiskeluhooltoryhmän kokoontuminen ja toimintatavat

Opiskeluhooltoryhmälle on säädetty useita tehtäväkokonaisuuksia (ks. luku 5.3). Tehtävät edellyttävät, että ryhmä kokoontuu suunnitelmallisesti ja riittävän usein. Myös asetetut tavoitteet ja koulun koko vaikuttavat kokoontumistiheyteen.

Ryhmän omien toimintatapojen kehittämiseksi ja arvioinnille tulee varata aikaa. Opiskeluhooltoryhmän yhteiset suunnittelu- ja kehittämispäivät sekä yhteiseen koulutukseen osallistuminen tukevat ryhmäytymistä ja vahvistavat koulun opiskeluhoitoa.

Kokouskäytännöt sovitaan monialaista työtä tukeviksi. Opiskeluhooltoryhmän kokousajat, suunnittelupäivien ajankohdat ja mahdolliset muut yhteiset tapahtumat päätetään lukuvuoden alussa koko lukukaudelle tai -vuodelle. Kokousajoista tiedote-

taan myös koulun henkilöstölle, oppilaille ja huoltajille. Lukuvuoden alussa sovitaan ryhmän sisäisestä työnjaosta.

Koulukohtaisessa opiskeluhooltosuunnitelmassa kuvataan koulukohtaisen opiskeluhooltoryhmän tai muun tehtävään soveltuvan monialaisen koulukohtaisen ryhmän toimintatavat ja käytännöt.

(Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutos 2017)

Jokaisella koulun oppilaalla ja huoltajalla, henkilöstöön kuuluvalla ja opiskeluhooltopalvelujen työntekijällä tulee olla mahdollisuus tuoda haluamiaan asioita ryhmän käsittelyyn. Ryhmä sopii tähän tarkoitettuihin menettelytapoihin ja tiedottaa niistä.

Opiskeluhooltoryhmän kokouksiin laaditaan asialista, joka lähetetään etukäteen ryhmän jäsenille. Ryhmässä käsitellyt asiat dokumentoidaan ennalta sovitulla tavalla. Valmis sähköinen muistiopohja jäsentää asioita ja on osoittautunut toimivaksi tavaksi monessa koulussa. Kirjaaminen myös vahvistaa oppilaiden ja opiskeluhoollon toimijoiden oikeusturvaa, esimerkiksi tilanteissa, joissa asioihin joudutaan palaamaan pitkän ajan kuluttua. Opiskeluhooltoryhmän kokousmuistioita voidaan säilyttää varsin vapaasti, koska ne eivät sisällä salassa pidettäviä tai yksittäistä oppilasta koskevia tietoja. Helposti saatavilla olevat muistiot toimivat ryhmän työskentelystä tiedottamisen välineenä. Tiedonkulun varmistamiseksi opiskeluhooltoryhmässä käsitellyt asioita esitellään henkilöstön kokouksissa sekä oppilaskunnan hallituksen ja vanhempainyhdistyksen kokouksissa. Jos ryhmässä on käsitelty yksittäisen luokan tilannetta, kiinnostaa käyty keskustelu varmasti myös luokan oppilaita ja heidän huoltajiaan.

Hyviä käytäntöjä

- Ryhmistä, luokista ja koulu yhteisöstä voidaan opiskeluhooltoryhmässä keskustella esimerkiksi ilmapiirin, työrauhan tai kiusaamisen esiintyvyyden näkökulmista yleisellä tasolla siten, että yksittäistä oppilasta ei voi tunnistaa.
 - Luokanopettajan tai -valvojan on hyvä valmistautua luokan hyvinvointitilanteen esittelyyn etukäteen.
 - Kun luokassa esiintyy häirintää tai kiusaamista, opiskeluhooltoryhmässä keskustellaan tilanteesta sekä sovitaan työnjaosta ja seurannasta.
- Ryhmässä jaetaan sen jäsenten hyväksi havaitsemia käytäntöjä, jotka ovat parantaneet viihtyisyyttä, hyvinvointia tai turvallisuutta muissa kouluissa.
- Kokous voidaan järjestää luokassa, jonka tilannetta kokouksessa käsitellään.
- Ryhmän suunnittelupäivät voidaan järjestää koulun ulkopuolella.

5.3 Opiskeluhooltoryhmän tehtävät

Opiskeluhoollon ohjausryhmä ohjaa koulujen opiskeluhooltotyötä (ks. luku 3). *Koulun opiskeluhooltoryhmä* suunnittelee, toteuttaa ja arvioi opiskeluhoollon ohjausryhmän linjausten mukaan. Tämä tarkoittaa opiskeluhoollon kokonaisuuden koordinoimista koulussa ja siten myös yksilökohtaisen opiskeluhoollon menettelytavoista ja yhteistyökäytännöistä sopimista. Yhteisöllisen opiskeluhoollon suunnittelu ja toteuttaminen on kuitenkin ryhmän tärkein tehtävä. Tämä tarkoittaa tehtäviä, joihin sisältyvät kouluympäristön terveellisyys, turvallisuus ja yhteisön hyvinvoinnin varmistaminen sekä hyvinvointia ja oppimista tukevan toiminnan kehittäminen ja toteuttaminen.

Opiskeluhooltoryhmä vastaa opiskeluhoollon suunnittelusta, kehittämisestä, toteuttamisesta ja arvioinnista koulussa.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 14 §)

5.3.1 Opiskeluhoollon kokonaisuuden koordinointi

Opiskeluhoolto muodostaa koulussa laajan kokonaisuuden, joka vaatii suunnittelua ja eri toimintojen yhteensovittamista.

Koordinointiin liittyviä tehtäviä ovat esimerkiksi:

- Oppilaiden ja huoltajien osallisuuden varmistaminen opiskeluhooltotyön kaikissa eri toiminnoissa (ks. luku 4).
- Opiskeluhoollon suunnitteluun ja arviointiin tarvittavan tietopohjan kokoaminen. Tiedonkeruiden koordinointi sekä tulosten käsittelystä ja hyödyntämisestä huolehtiminen (ks. luku 5.4.1).
- Koulukohtaisen opiskeluhoollon suunnitelman laatiminen ja päivittäminen (ks. luku 5.4.2).
- Opiskeluhoollon vuosittaisten aikataulujen suunnittelu (ks. luku 5.4.2).
- Opiskeluhoollon tiedottaminen (ks. luku 5.5).
- Opiskeluhoollon arvioinnin ja kehittämisen koordinointi (ks. luku 5.6).
- Koulun opiskeluhoollon ja hyvinvoinnin tilannetta ja tarpeita kuvaavien tietojen toimittaminen opiskeluhoollon ohjausryhmälle.
- Opiskeluhooltoryhmän oman työskentelyn koordinointi, suunnittelu, arviointi ja kehittäminen (ks. luvut 5.1 ja 5.6).

5.3.2 Yhteisöllinen opiskeluhooltotyö

Yhteisöllinen opiskeluhooltotyö on suunnitelmallista ja perustuu tietoon oppilaiden, henkilöstön sekä kouluympäristön ja -yhteisön tilanteesta. Lisäksi tarvitaan uskallusta kokeilla uusia yhteisöllisen toiminnan muotoja yhdessä oppilaiden kanssa.

Opiskeluhooltoryhmän tehtävinä yhteisöllisessä opiskeluhoollissa ovat esimerkiksi:

- Yhteisöllisen työn tavoitteiden asettaminen
 - Ehkäisevän työn (ml. turvallisuus) toimintatavoista sopiminen
 - Kirjallisten suunnitelmien valmistelu ja päivittäminen
 - Toimintatavoista ja suunnitelmista tiedottaminen
- Oppilaiden ja huoltajien osallisuuden edistäminen
 - ks. luku 4
 - Osallisuutta tukevien rakenteiden ja toimintatapojen luominen
 - Vertaistoiminnan edistäminen ja seuranta
- Vuorovaikutuksen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistäminen
 - Myönteisen ryhmädynamiikan tukeminen
 - Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen
 - Työrauhan tukeminen
 - Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisy ja niihin puuttumisen toimintatavat
- Terveyden (ml. mielenterveys) edistämisen käytännöt
 - Hyvien terveystottumusten edistäminen (ravitseminen, liikunta, lepo, päihitteettömyys)
 - Mielenterveystaitojen vahvistaminen
 - Vahvuuksien tunnistaminen ja voimavarojen tukeminen
 - Huolen varhaisen tunnistamisen ja puheeksi oton taitojen vahvistaminen
- Kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja tarkastaminen
 - Esteettömyydestä huolehtiminen
 - Tarkastusten koordinaatio ja muut tehtävät
 - Yhteisön toimintakyvystä huolehtiminen ongelma- ja kriisitilanteissa
- Hyvinvointitilanteen yleinen seuranta ja arviointi
 - Luokkien hyvinvoinnin arviointi ja tarvittavien tukitoimien/interventioiden suunnittelu ja toteutus
 - Koulu yhteisön hyvinvoinnin arviointi ja tarvittavien tukitoimien/interventioiden suunnittelu ja toteutus
- Eri toimijoiden yhteisöllisen työn koordinointi ja yhteistyökäytänteistä sopiminen (ks. myöhemmin tässä luvussa).

Hyviä käytäntöjä yhteisöllisten tehtävien toteuttamiseen

- Luokkien ryhmyttämispäivien ideointi ja toteutus yhdessä oppilaiden kanssa
- Terveystta edistäviin elintapoihin liittyvät teemapäivät ja tapahtumat
- Hyvinvointinäkökulmien pohdinta esim. koulun ruokailujärjestelyissä tai välituntien ja oppituntien jaksottamisessa
- Vertaistoiminta (tukioppilastoiminta, kummioppilaat, vertaissovitte-lu Verso, välituntivastaavatoiminta, vanhempainyhdistys yms.)
- Ryhmätoiminta (KiVa-koulu, Friends-toiminta, Art-ryhmät, perhekerhot jne.).

5.3.3 Yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon liittyvät tehtävät

Opiskeluhooltoryhmällä on yksilökohtaisen opiskeluhoollon koordinointiin liittyviä tehtäviä. Ryhmässä ei kuitenkaan käsitellä yksittäisen oppilaan opiskeluhoollollisia tai pedagogisia asioita.

Yksittäisen oppilaan tuen tarpeen selvittämiseen ja opiskeluhoollon palvelujen järjestämiseen liittyvät asiat käsitellään tapauskohtaisesti koottavassa monialaisessa asiantuntijaryhmässä.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 14 §)

Opiskeluhooltoryhmän yksilökohtaiseen opiskeluhooltoon liittyviä tehtäviä ovat esimerkiksi:

- Monialaisen asiantuntijaryhmän työskentelyn ohjeistaminen ja siitä tiedottaminen koulussa
- Opiskeluhoollon palvelujen yhteistyökäytänteistä sopiminen ja niistä tiedottaminen koulussa
- Opiskeluhoollon palvelujen saatavuuden ja asiakaslähtöisyyden seuraaminen ja varmistaminen (ks. luku 5.4.1)
- Alueellisista yhteistyökäytänteistä sopiminen ja/tai käytännöistä ja hoitoketuista tiedottaminen opiskeluhooltoon osallistuville (ks. myöhemmin tässä luvussa).

Hyviä käytäntöjä yksilökohtaiseen työhön

Kouluissa on laadittu kirjallisia toimintamalleja

- Monialaisen asiantuntijaryhmän työkäytännöistä kuten ryhmän koostumisesta, suostumuksista ja kirjaamisista
- Oppilaan itsenäisen asiakkuuden arvioimisesta (ikä, kehitystaso ja lapsen etu)
- Opiskeluhoollon konsultaatiosta.

5.3.4 Akuutteihin hyvinvoinnin riskeihin reagoiminen

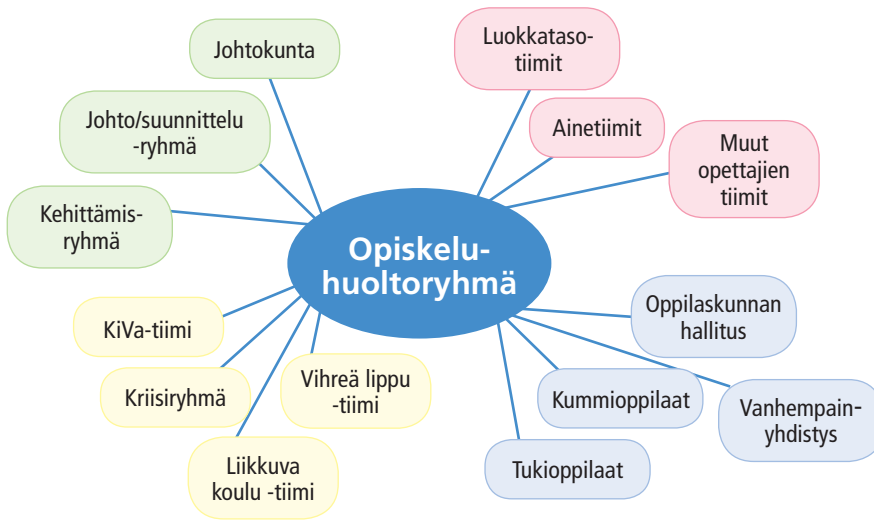
Kouluissa seurataan ajankohtaisia ilmiöitä kuuntelemalla lapsia ja nuoria. Ajoittain saattaa syntyä tilanteita, joissa yhden oppilaan tai oppilasryhmän käyttäytyminen, huolta herättävät terveystottumukset tai oireilu vaikuttavat muihin oppilaisiin ja lisäävät riskiä myös heidän hyvinvointinsa heikkenemiseen. Huolta herättävä oppilas ohjataan opiskeluhoitopalvelujen piiriin, ja opiskeluhoitoryhmässä pohditaan muiden oppilaiden tarvitsemaa tukea.

Huolta herättävässä akuutissa tilanteessa opiskeluhoitoryhmällä voi olla tarve kokoontua sovittujen kokousaikojen lisäksi. Yhteisöllisiä interventioita suunnitellaan ja toteutetaan tarvittavalle kohdejoukolle, esimerkiksi luokkayhteisölle.

Koulu yhteisön hyvinvointia tai turvallisuutta voivat vaarantaa myös sen aikuisten tai koulun ulkopuolisten henkilöiden toiminta tai käyttäytyminen. Näihin tilanteisiin varaudutaan etukäteen sopimalla yhteisesti esimerkiksi koulun toimintatavoista kriisitilanteissa tai henkilökuntaan kuuluvan ohjauksesta työterveyshuollon piiriin.

5.3.5 Koordinaatio koulun muun hyvinvointityön kanssa

Opiskeluhoitoryhmän on huomioitava toiminnassaan koulun muut rakenteet, joissa edistetään yhteisöllistä hyvinvointia ja tuotetaan tietoa kouluhyvinvoinnista. Esimerkiksi koulun johtoryhmä, eri tiimit, työ- ja kehittämiss ryhmät, oppilaskunnan hallitus ja vanhempainyhdistystoiminta ovat kiinteä osa koulun hyvinvointityötä.

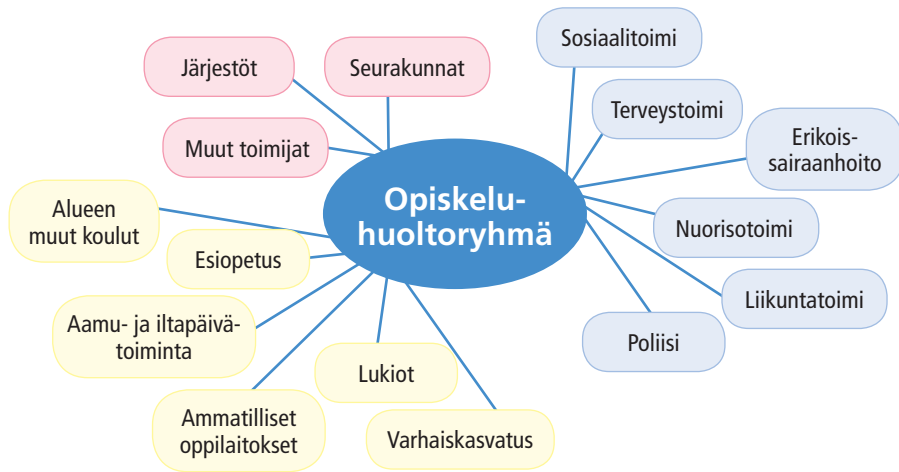

Kuvio 4. Koulun sisäinen opiskeluhoollon yhteistyöverkosto (K. Laitinen, 2018)

Opiskeluhooltoryhmän tärkeä tehtävä on koordinoida yhteen eri toimijoiden tekemää hyvinvointityötä ja sovittaa kokonaisuus koulun tarpeiden mukaiseksi. Eri toimijoiden tehtävistä, vastuualueista ja yhteistyöstä sopiminen on tärkeää myös päällekkäisen työn välttämiseksi ja sen varmistamiseksi, että kaikki tarvittavat yhteisöllisen työn osa-alueet tulevat huomioiduiksi. Koulun koko ja erityispiirteet vaikuttavat siihen, millaisia johtamista ja hyvinvointia tukevia rakenteita koulussa tarvitaan.

5.3.6 Yhteistyö koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa

Opiskeluhooltoryhmä koordinoi yhteistyön käytännön toteutusta koulun ulkopuolisten toimijoiden kanssa. Kouluvuoden opiskeluhoollon suunniteltaessa pohditaan sopivia yhteistyökumppaneita ja heidän kanssaan tehtävää yhteistyötä. Joskus yhteistyökumppanit ovat aloitteellisia ja tarjoavat itse työhön sopivia toimintamalleja. Opiskeluhooltoryhmä varmistaa, että opiskeluhoollon toiminta muodostaa yhtenäisen ja koulun tarpeita vastaavan kokonaisuuden. Yhteisöllisessä työssä tärkeitä kumppaneita ovat muun muassa kunnan liikuntatoimi, nuorisotoimi, seurakunnat, kolmannen sektorin toimijat ja ammattikorkeakoulut.

Kuvio 5. Koulun ulkopuolinen opiskeluhoollon yhteistyöverkosto (K. Laitinen, 2018).

Opiskeluhooltoryhmän tehtävänä on varmistaa, että kaikki opiskeluhoollissa toimivat ammatillaiset tuntevat yhteistyökumppanit ja tietävät, miten toimia esimerkiksi lastensuojeluilmoitusta tehtäessä tai otettaessa yhteyttä poliisiin. Lisäksi yksilökohtaisen opiskeluhoollon yhteistyöstä sovitaan eri hoitotahojen kanssa. Nivelvaiheisiin, kuten siirtymiseen esiopetuksesta kouluun ja koulusta toiselle asteelle, sovitaan oppilaan tuen saumattoman jatkumisen varmistavat toimintatavat.

Opiskeluhooltoryhmä kehittää aktiivisesti yhteistyökäytäntöjä koulun ulkopuolisten tahojen kanssa. Yhteistyöllä varmistetaan, että esimerkiksi koulun ulkopuolisissa sosiaali- ja terveystalveissa osataan hyödyntää opiskeluhoollissa jo tehty monialainen työ oppilaan asioiden selvittelyssä sekä tukemisessa. Myös erityistä tukea ja osaamista tarjoavien yhdistysten ja järjestöjen kanssa voidaan sopia yhteistyöstä tarpeen mukaan. Kolmannen sektorin kanssa voidaan yhdessä tukea esimerkiksi toimintatavoitteisten ja maahanmuuttajataustaisten oppilaiden hyvinvointia.

5.4 Opiskeluhooltotyön suunnittelu

Hyvinvoinnin edistäminen on pitkäjänteistä työtä, jossa suunnitellaan monia samanaikaisesti eteneviä prosesseja. Osa opiskeluhoollon tehtävistä ajoittuu tiettyyn kohtaan lukuvuoden kierrossa ja toistuu säännöllisesti, osa tehtävistä on ennakoimattomia ja vaatii nopeaa reagoitua.

Opiskeluhooltotyö kohdistuu kunkin koulun omiin tarpeisiin. Suunnitelmallisella ja määräajoin toistuvalla tiedonkeruulla saadaan tietoa yhteisön ja oppilaiden hyvinvoinnista. Tiedon pohjalta opiskeluhoollolle määritellään lukuvuosittaisia tai pidemmän aikavälin painopistealueita. Kunnan opiskeluhoollon ohjausryhmä voi päättää kaikille kouluille yhteisistä opiskeluhooltotyön kehittämiskohteista.

5.4.1 Tietopohjan kokoaminen

Tietoa saadaan kansallisista, paikallisista ja koulukohtaisista *tiedonkeruista*, erilaisista *asiakaspalautteista* sekä eri opiskeluhooltopalvelujen *asiakastietojärjestelmistä*. Myös oppilailta ja huoltajilta suoraan saatava tieto ja henkilöstön näkemykset ovat tärkeitä. Eri lähteistä koottujen tietojen hyödyntäminen opiskeluhoollon suunnittelussa edellyttää usein tietojen yhdistämistä (kuvio 6).

Kuvio 6. Opiskeluhooltotyön suunnittelun tietopohja (K. Laitinen, 2017).

Opiskeluhoollon kansalliset, paikalliset ja koulukohtaiset tiedonkeruut

Opiskeluhooltoryhmä koordinoi koulun osallistumista kansallisiin ja paikallisiin tiedonkeruisiin sekä sopii muista koulukohtaisista tiedonkeruista. Monissa kunnissa on oppilaille ja huoltajille kehitetty kyselyjä, jotka täydentävät tietoperustaa. Eri aikoihin toteutettavat tiedonkeruut kirjataan vuosikelloon (ks. luku 5.4.3).

Esimerkkejä yleisimmin käytetyistä tietolähteistä:

Kouluterveyskysely tuottaa seurantatietoa lasten ja nuorten hyvinvoinnista, terveydestä, koulunkäynnistä ja opiskelusta, osallisuudesta sekä avun saannista. Tietoja kerätään joka toinen vuosi perusopetuksen 8.–9.-luokkalaisilta sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1.–2. vuoden opiskelijoilta. Perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilaat sekä heidän huoltajansa ovat vastanneet kyselyyn vuodesta 2017 alkaen. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely>

Koulukohtaisten tulosten lisäksi koulut saavat käyttöönsä tulostiivisteiden keskeisistä opiskeluhoollon indikaattoreista. Tiivistelmään on valittu yhteensä 45 indikaattoria eri kouluasteilta. Valtakunnallisten tulosten lisäksi kyselyn tulokset ovat saatavilla alueittain (AVI-alue, maakunta ja kunta). Koulukohtaisia tuloksia voidaan verrata esimerkiksi koko kunnan tai valtakunnan tuloksiin. https://thl.fi/documents/605877/3421780/Kouluterveyskysely_2017_opiskeluhoollon_indikaattorit/b96a20b9-f194-49f6-9e9a-9fe711a6c73b

TEAviisari on terveyden edistämisen vertailutietojärjestelmä, josta löytyvä Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa -aineisto kuvaa hyvinvointia, terveyttä sekä yhteisöllistä toimintakulttuuria edistävää toimintaa kouluissa. Aineisto pohjautuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Opetushallituksen yhteistyönä toteuttamaan tiedonkeruuseen, joka toteutetaan kahden vuoden välein vuorovuosin perusopetuksessa ja toisella asteella (lukio ja ammatillinen koulutus). Tiedonkeruulomake lähetetään rehtoreille ja kyselyyn pyydetään vastaamaan yhdessä opiskeluhooltoryhmän kanssa. Tulokset julkaistaan yhteenvetona TEAviisari verkkopalvelussa. Tietojen avulla koulut, kunnat ja alueet voivat suunnitella, kehittää ja arvioida toimintaansa suhteessa muihin ja koko maahan. <http://www.teaviisari.fi/perusopetus>

Kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastus on lakisääteinen ja toteutetaan kolmen vuoden välein. Tarkastushavaintojen pohjalta sovitaan tarvittavista toimenpiteistä, vastuutahoista ja seurannasta. Opiskeluhooltoryhmä on mukana tarkastuksen kaikissa vaiheissa. Ryhmä käsittelee tarkastuksen tulokset ja asettaa niihin liittyvät kehittämistavoitteet. Opiskeluhooltoryhmän vastuulle kuuluvat erityisesti yhteisön hyvinvointiin liittyvät tarkastuksen jatkotoimet, tarvittaessa yhteistyössä työterveyshuollon ja työsuojelun kanssa. Tarkastuksen ohjeistus: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-505-9>

Laajojen terveystarkastusten yhteenvedot antavat tietoa oppilaiden hyvinvoinnista sekä luokka- ja kouluuyhteisön tilasta ja mahdollisesta lisätuen tarpeesta. Terveystarkastuksista saatua tietoa voidaan koota luokka-, luokkataso- tai koulukohtaisesti. Yksittäinen oppilas ei saa olla tunnistettavissa tietoja esiteltäessä. Opiskeluhooltoryhmä sopii toimintatavoista yhteenvetojen kokoamisessa.

Kouluterveydenhuollon muillakin käynneillä tulee usein esille koko yhteisöä koskevia ilmiöitä (esim. koulutyön kuormittavuus, suhteet kavereihin ja opettajiin, kiusaamiskokemukset, luvattomat poissaolot, tapaturmat). Myös näitä seurantatietoja voidaan käyttää opiskeluhoollon suunnittelussa.

Hyviä käytäntöjä koulun hyvinvointitiedon kokoamiseen

- KiVa Koulu® -ohjelmaan kuuluvat tilannekartoitukset, <http://www.kivakoulu.fi>
- Koulun hyvinvointiprofili, <https://koulunhyvinvointiprofili.fi/>
- Mitä kuuluu -kysely, Lahti, <https://peda.net/lahti/oppilashuolto/kja>
- Fyysisen toimintakyvyn mittaus, MOVE, <https://www.edu.fi/move>
- Kouluterveyskyselyn tulosten hyödyntäminen osana koulun ja oppilaitosten arkea, Turku, https://www.turku.fi/sites/default/files/atoms/files/flexi_2018_.pdf

Potilas- ja asiakastietorekisterit sekä tilastot

Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulun tietojärjestelmiin kootaan määrällistä ja laadullista tilastotietoa. Tilastotiedot eivät ole yhdistettävissä yksittäiseen asiakkaaseen/potilaaseen/oppilaaseen ja niitä voidaan käyttää opiskeluhoollon suunnittelussa.

Psykologien ja kouluterveydenhuollon potilastietojärjestelmistä, kuraattoreiden asiakastietojärjestelmistä sekä heidän työtään koskevista tilastoista voidaan saada tietoa käynti- ja asiakkuusmääristä, käyntien syistä ja palveluihin pääsyn määräajoista. Koulujen tietojärjestelmistä saadaan tilastotietoa muun muassa oppilasmääristä, oppimisen ja koulunkäynnin tuesta sekä poissaoloista.

5.4.2 Koulukohtainen opiskeluhoollon suunnitelma

Säädökset velvoittavat kuvaamaan koulun opiskeluhoollotyön kokonaisuuden toimintaa ohjaavaan koulukohtaiseen opiskeluhoollon suunnitelmaan. Suunnitelma laaditaan ja päivitetään yhteistyössä koulun henkilökunnan, oppilaiden ja huoltajien kanssa, joten se on luontevaa laatia opiskeluhoolloryhmässä. Suunnitelmaan kirjataan toimintatavat, toimijat ja konkreettiset tavoitteet. Opiskeluhoollon suunnitelmaa päivitetään aina tarvittaessa, useimmissa kouluissa vuosittain. Siinä kuvataan opiskeluhoolloryhmän tehtävät ja toimintatavat.

Koulukohtaisessa opiskeluhooltosuunnitelmassa on kuvattava:

1. arvio opiskeluhoollon kokonaistarpeesta ja käytettävissä olevista opiskeluhooltopalveluista
2. kouluyhteisön toimenpiteet yhteisöllisen opiskeluhoollon edistämiseksi ja tarvittavien tukitoimien järjestämiseksi
3. yhteistyön järjestäminen oppilaiden ja heidän perheidensä sekä koulussa työskentelevien ammattilaisten ja muiden oppilaiden hyvinvointia tukevien tahojen kanssa
4. suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä
5. toimenpiteet opiskeluhooltosuunnitelman toteuttamiseksi ja seuraimiseksi.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 13 §)

5.4.3 Työn vuosittainen suunnittelu

Lukuvuosittaista suunnittelua tukemaan voidaan laatia esimerkiksi opiskeluhoollon vuosikello. Siihen kirjataan lukuvuoden tehtävät, aikataulu ja päivitettävät ajankohtaiset asiat. Vuosikello yhdistää opiskeluhooltoryhmän ja sen yksittäisten jäsenten tehtävät koulun muuhun toimintaan.

Taulukko 1. Esimerkki opiskeluhoitotyöryhmän vuosikellosta (koottu opasta valmistelleen verkoston ryhmätyönä)

Syyslukukausi

Elokuu	Syyskuu	Lokakuu	Marraskuu	Joulukuu
Opiskeluhoitotyön suunnittelu <ul style="list-style-type: none"> – koulukohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman päivitys ohjausryhmän ohjeistuksen ja arviointikyselyn tulosten mukaisesti – opiskeluhoitotyön painopisteiden ja tavoitteiden valinta – kokousmenettelyistä ja aikatauluista sopiminen – opiskeluhoitotyön tiedottamissuunnitelman laadinta – tiedonkeruusta sopiminen – suunnittelupäivä (esim. koulun johtoryhmän ja muiden yhteistyötahojen kanssa) Uusien työntekijöiden perehdytys Kiva koulu -kyselyn tulosten käsittely Oppilaskunnan ja vanhempain toiminnan varmistaminen Opiskeluhoitotyön henkilöstö osallistuu vanhempainiltoihin ja henkilökuntakokouksiin <ul style="list-style-type: none"> – opiskeluhoitosuunnitelman esittely 	Koulun terveellisuuden ja turvallisuuden sekä hyvinvoinnin nykytilanne <ul style="list-style-type: none"> – viimeisimmän tarkastuksen jatko-toimien seuranta – turvallisuuteen ja hyvinvointiin liittyvien suunnitelmien päivitys Kodin ja koulun päivä Hyvinvointitiedonkeruut alkavat <ul style="list-style-type: none"> – laajat terveystarkastukset – Hyvinvointiprofiili -kyselyt 	Tiedonkeruut jatkuvat	Opiskeluhoitotyöryhmän ja yhteistyötahojen tapaaminen Kouluterveyskyselyn ja hyvinvointiprofiilin tulosten käsittelysuunnitelman mukaisesti	Laajojen terveystarkastusten yhteenvedon käsittely Move-tulosten käsittely
Jatkuvana: Yhteistyö eri tahojen kanssa Luokkatapaamiset (sosiogrammit)				

Kevätlukukausi

Tammikuu	Helmikuu	Maaliskuu	Huhtikuu	Toukokuu	Kesäkuu
Väliarviointi syyslukukauden toiminnasta yhdessä yhteistyötahojen kanssa Kouluun ilmoittautumiseen, yhteishakuun ja nivelvaiheyhteistyöhön liittyvistä tehtävistä sopiminen		Tulevien 1. ja 7. luokkalaisten vastaanoton suunnittelu ja työnjaosta sopiminen	Opiskeluhoitotyöryhmän ja yhteistyötahojen tapaaminen Ohjausryhmän sopimat linjat seuraavan lukuvuoden painopistealueista Kouluterveyskysely	Opiskeluhoitotyön ja opiskeluhoitotyöryhmän toiminnan arviointi <ul style="list-style-type: none"> – arviointikyselyjen työnjaosta sopiminen Seuraavan lukuvuoden suunnittelu <ul style="list-style-type: none"> – kehittämiskohteista sopiminen – suunnittelupäivän ja muiden tapaamisten ajankohdista sopiminen 	Opiskeluhoitotyön palveluiden työntekijät arvioivat omaa toimintaansa <ul style="list-style-type: none"> – tilastotiedot asiakkuuksista, käyntisyistä jne. palveluiden saatavuudesta
Jatkuvana Yhteistyö eri tahojen kanssa Luokkatapaamiset (sosiogrammit)					

5.5 Opiskeluhollosta tiedottaminen

Koulun opiskeluhooltoryhmä huolehtii opiskeluhooltoon liittyvästä tiedottamisesta osana koulun kokonaisviestintää. Ryhmä koordinoi tiedottamista, suunnittelee sen rakenteet, muodot ja menetelmät sekä sopii tiedottamisen aikatauluista ja vastuista.

Opetuksen järjestäjällä on vastuu siitä, että oppilailla ja heidän huoltajillaan on tieto koulun ja sen oppilaiden käytettävissä olevasta opiskeluhollosta.

(Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 11 §)

Ajantasainen ja riittävä tiedottaminen on edellytys opiskeluhollollisen tuen saatavuudelle ja oppilaiden, huoltajien, opiskeluhollossa toimivien ammattilaisten sekä muiden yhteistyötahojen osallisuudelle.

5.5.1 Mistä tiedotetaan?

Oppilaille ja huoltajille opiskeluhoolto on käsitteenä ja käytännön toimintana vieras. Heille sekä yhteistyökumppaneille on tärkeää kertoa millä tavoin koulussa huolehditaan sekä yhteisön että yksittäisten oppilaiden hyvinvoinnista ja terveydestä.

Tiedottamisen sisältöjä:

- Kuntakohtaisesti sovitut opiskeluholloin toimintatavat
 - Esim. poissaoloihin puuttuminen
- Yhteisöllinen opiskeluhoolto ja osallisuus
 - Koulun yhteisöllisen opiskeluholloin sisältö sekä oppilaiden, huoltajien, henkilöstön ja sidosryhmien osallisuus
- Opiskeluholloin palvelut
 - Tieto oikeudesta opiskeluholloin palveluihin ja niihin hakeutumisesta
 - Tieto eri ammattilaisten tehtävistä ja tavoitettavuudesta (esim. yhteystiedot)
 - Yksilökohtaisen työn lähtökohdat: vapaaehtoisuus, perustuminen suositukseen ja luottamuksellisuus
- Opiskeluhooltoryhmän toiminta
 - Ryhmän kokoonpano, kokousaikataulut, tehtävät ja toimintatavat
 - Tieto mahdollisuudesta ja tavoista tuoda opiskeluhooltoryhmän keskusteluun toivomiaan asioita
- Kouluympäristön terveisyyden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset
 - Tarkastuksesta ja sen tuloksista tiedotetaan kouluyhteisön jäsenille, huoltajille ja yhteistyökumppaneille.

- Ajankohtaiset hyvinvointia uhkaavat ilmiöt
 - Esim. epidemiat, lisääntynyt päihteiden käyttö, kiusaaminen
- Kriisi-, uhka- ja vaaratilanteet. Koulussa sovitaan erikseen em. tilanteissa viestimisestä huomioiden eri toimijoiden, kuten opetustoimen johdon, poliisin tai pelastustoimen, välinen vastuunjako
- Tiedonkeruut
 - Erilaisten hyvinvointi- ja palautekyselyjen aikataulut, toteuttaminen ja tulokset
 - Miten tulosten käsittelyyn on mahdollista osallistua
 - Millaisiin toimenpiteisiin tulokset johtavat koulussa.

5.5.2 Miten ja milloin tiedotetaan?

Opiskeluhooltoryhmä sopii tiedottamisen tarkemmista sisällöistä ja aikatauluista. Vuosikello on tähän hyvä työväline (ks. luku 5.4.3). Opiskeluhoollon perustiedotteiden lähettäminen ajoittuu syyslukukauden alkuun. Koulussa tulee olla valmius tiedottaa myös odottamattomista ja ei-toivotuista tilanteista kuten kriiseistä.

Koulupolun eri vaiheissa oppilaat tarvitsevat erilaista tietoa. Tiedottamisessa huomioidaan oppilaiden ikä ja kehitystaso, mahdolliset toimintarajoitteet sekä kulttuuriset ja kielelliset tekijät. Opiskeluhoollon palveluiden ammattilaiset kertovat oppilaille palveluistaan ensimmäisestä luokasta alkaen. Säännölliset vierailut luokissa tavoittavat myös koulun uudet oppilaat.

Myös huoltajien mahdolliset toimintarajoitteet sekä kulttuuriset ja kielelliset tekijät huomioidaan tiedottamisessa.

Tietoa voidaan jakaa esimerkiksi

- oppitunneilla, välitunneilla ja tapahtumissa
- ilmoitustauluilla
- tiedotteissa
- vanhempainilloissa
- koulun kotisivuilla
- kodin ja koulun välisten sähköisten viestintäjärjestelmien avulla (esim. Wilma).

Koulun kotisivuilla kuvataan opiskeluhoolltoa, opiskeluhooltoryhmän tehtäviä ja opiskeluhoolltopalveluita. Sähköiseen viestintäkanavaan voidaan sijoittaa opiskeluhoolltoa koskevia pysyviä sekä ajankohtaisia tiedotteita. Työnjaosta sisällön tuottamisessa ja sen päivittämisessä sovitaan opiskeluhooltoryhmässä.

Hyviä käytäntöjä

- Oppilaille voidaan tehdä omia tiedotteita, teemallisia välitunti-infoja tai videoita. Oppilaat voivat myös itse muokata tiedotteita osana eri oppiaineiden, kuten äidinkielen, opetusta.
- Luokanopettaja tai -valvoja voi pitää tietoisukuja opiskeluhollosta omalle luokalleen. Oppilaiden kanssa pohditaan yhdessä, mistä asioista he erityisesti toivovat tietoa. Tietoiskun voi pitää myös opiskeluhooltoryhmän oppilasjäsen.
- Opiskeluhooltoryhmä voi ideoida ja järjestää koulun arkeen sopivia tapahtumia ja teemapäiviä, joissa opiskeluhoolto ja sen toimijat tulevat tutuiksi. Ideoinnissa kannattaa hyödyntää oppilaiden luovuutta ja järjestämisessä heidän osallisuuttaan.
- Välituntiin ajoittuvat oppilaille tarkoitetut ”opiskeluhooltokahvilat” ovat tehneet opiskeluholloin palveluja ja asiantuntijoita helpommin lähestyttäväksi monissa kouluissa.
- Opiskeluhooltoryhmän toiminnasta ja kokouksessa käsitellyistä asioista voidaan tiedottaa esimerkiksi luokanvalvojen tunneilla, opettajakokouksissa, vanhempainilloissa ja koulun johtokunnan kokouksessa.

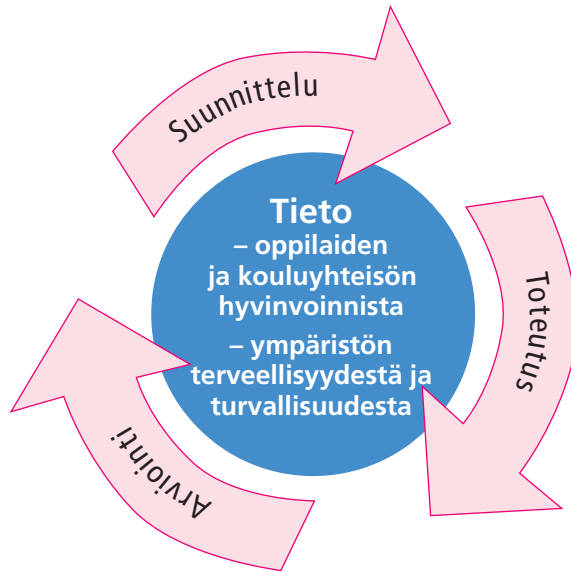
5.6 Arviointi ja kehittäminen

Tavoitteellinen opiskeluhooltotyö perustuu työn ja sen tulosten jatkuvaan arviointiin (kuvio 7). Opiskeluhollosta ja palveluista vastaavat viranomaiset, opiskeluholloin ohjausryhmä sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman laatimiseen osallistuvat viranomaistahot tarvitsevat sekä kunta- että koulutason tietoa varmistaakseen opiskeluholloin yhtenäisyyden ja tasa-arvoisen toteutumisen. Opiskeluholloin arviointikäytäntöjen on hyvä olla yhtenevät kunnan kaikissa perusopetusta antavissa kouluissa. Näin voidaan tarkastella opiskeluholloin toiminnallisia ja laadullisia eroja kunnan eri kouluissa.

Koulutuksen järjestäjän on seurattava oppilaitoksen opiskeluhooltosuunnitelman toteutumista.

Koulutuksen järjestäjän on arvioitava opiskeluholloin toteutumista ja vaikuttavuutta yhteistyössä kunnan opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen kanssa sekä osallistuttava ulkopuoliseen opiskeluhooltoa koskevaan arviointiin. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki, 13 § ja 25 §)

Koulussa arvioidaan säännöllisesti opiskeluhooltotyötä ja opiskeluhooltoryhmän työskentelyä. Luvussa 5.4.3 on arviointityö sijoitettu vuosikellossa sopiviin ajankohtiin. Lukuvuoden lopulla tehtyä arviointia voidaan käyttää seuraavan lukuvuoden opiskeluhooltotyön kehittämiseen ja suunnitteluun. Opiskeluhooltotyön suunnittelun pohjaksi kerättävät tiedot (luku 5.4.1) ovat tarpeen myös sitä arvioitaessa. Suunnitteluvaiheessa voidaan sopia mittarit, joilla työn tuloksia seurataan. Väliarviointi kouluvuoden aikana mahdollistaa tarvittavien muutosten tekemisen jo saman lukuvuoden kuluessa.

Kuvio 7. Opiskeluhoollon jatkuvan kehittämisen malli.

Seuraavissa alaluvuissa on taulukoihin koottu yhteen työn arviointisisältöjä tehtäväkokonaisuuksittain. Eri arviointiajankohtina voidaan painottaa eri sisältöjä ja valita erityisesti siihen sopivia arviointikysymyksiä.

5.6.1 Opiskeluhooltoryhmän työskentelyn arviointi

Opiskeluhooltoryhmän työskentelyä arvioitaessa kiinnitetään huomio ryhmän työskentelyn organisointiin, suunnitteluun ja toteutumiseen, opiskeluhooltosuunnitelman päivitykseen sekä yhteistyöhön eri tahojen kanssa.

Taulukko 2. Opiskeluhooltoryhmän työskentelyn arvioinnin sisältöjä

Ovatko ryhmän työskentelytavat tukeneet tavoitteiden saavuttamista?
<ul style="list-style-type: none"> - ryhmän kokoonpano, oppilaiden ja huoltajien osallisuus - kokoontumistiheys ja kokouksen kesto - työskentely laissa säädettyjen tehtävien mukaisesti (ei yksittäisten oppilaiden opiskeluvoimallisia tai pedagogisia asioita) - kokouskäytännöt ja työnjako, mm. asialistat ja muistiot - suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin varatun ajan riittävyys - vuosikellon laatiminen ja toteutuminen - ryhmän toiminnasta tiedottaminen - työskentelyilmapiiri ja ryhmän jäsenten kokemus kuulluksi tulemisesta - täydennyskoulutus ja perehdytys
Onko opiskeluhooltoryhmä päivittänyt koulukohtaisen opiskeluhoitosuunnitelman?
<ul style="list-style-type: none"> - oppilaiden ja huoltajien osallisuus laatimisessa/päivityksessä - monialaisuus valmistelussa - paikallisten opiskeluhoillon linjausten huomiointi (opetussuunnitelma, opiskeluhoillon ohjausryhmän linjaukset, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma) - suunnitelman seurannasta sopiminen
Miten opiskeluhooltoryhmä on onnistunut tehtävissään?
<ul style="list-style-type: none"> - oppilaiden terveyden, hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen ja seuranta - akuutteihin hyvinvoinnin riskeihin puuttuminen - kouluympäristön terveellisyyden ja turvallisuuden edistäminen ja seuranta - koulu yhteisön hyvinvoinnin edistäminen (ml. kiusaamisen ehkäisy) ja seuranta - seurannassa käyttävien tiedonkeruiden tulosten tiedottaminen ja käsittely henkilöstön, oppilaiden, huoltajien ja yhteistyötahojen kanssa - osallisuuden edistäminen (oppilaat, huoltajat, koko henkilöstö) - toimintatapojen yhtenäistäminen ja kehittäminen - henkilöstön opiskeluhoitotyöhön vaadittavan osaamisen edistäminen ja seuranta
Millaista opiskeluhoillon kehittämiseen liittyvää yhteistoimintaa opiskeluhooltoryhmällä on ollut?
<ul style="list-style-type: none"> - opiskeluhoillon ohjausryhmän kanssa - koulun muiden toimijoiden kanssa (esim. oppilaskunta, opettajat, muut koulun aikuiset, koulun johtokunta, luokkataso- ja ainetiimit) - koulun ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa (ml. järjestöt ja seurakunnat) - vanhempainyhdistysten kanssa

5.6.2 Yhteisöllisen opiskeluhoitotyön arviointi

Koulun yhteisöllistä opiskeluhoitotyötä arvioitaessa kiinnitetään huomio siihen, miten työn tavoitteet on asetettu ja saavutettu. Lisäksi tarkastellaan sitä, miten työssä on varmistettu yhteistyö koulun ulkopuolelle sekä eri toimijoiden osallisuus ja sitoutuneisuus.

Taulukko 3. Yhteisöllisen opiskeluhoollon arvioinnin sisältöjä

Mitä tietoa on käytetty yhteisöllisen työn suunnitteluun, kehittämiseen ja tavoitteiden asettamiseen?
Miten yhteisöllinen opiskeluhooltotyö on toteutunut?
<ul style="list-style-type: none"> - kouluyhteisön jäsenten (ml. oppilaat ja huoltajat) osallisuus ja sitoutuminen työhön - opiskeluhoollon toimivien ammattilaisten yhteinen käsitys työn tavoitteista ja kehittämisestä - ammattilaisten osaaminen työn toteutuksessa ja kehittämisessä - opiskeluhoollon palvelujen ammattilaisten riittävä työaikaresurssi
Miten yhteistyökäytännöistä sopiminen ja käytännön yhteistyö ovat sujuneet koulun ulkopuolisten tahojen kanssa?
Miten yhteisön hyvinvointia on seurattu ja edistetty?
<ul style="list-style-type: none"> - tunne- ja vuorovaikutustaitoja sekä ryhmädynamiikkaa - kouluviihtyvyyttä ja työrauhaa
Onko koulussa positiivinen ja kannustava vuorovaikutuskulttuuri?
Miten kiusaamisen, väkivallan ja seksuaaliseen häirinnän ehkäisyä ja niihin puuttumista on toteutettu?
<ul style="list-style-type: none"> - käsitelty kouluyhteisö- ja oppilasryhmätasolla sekä yksittäisen oppilaan kanssa - seurattu esiintymistä ja oppilaiden kokemuksia ongelmiin puuttumisesta - otettu oppilaat mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan ehkäisyä ja puuttumista
Miten oppilaiden terveyttä ja hyvinvointia on seurattu ja edistetty?
<ul style="list-style-type: none"> - mielenterveyden ja mielenterveystaitojen tukeminen - päihteiden ja tupakkatuotteiden käytön ehkäisy ja puuttuminen - riittävän levon varmistaminen - liikunnallisuuden ja terveellisen ravitsemuksen tukeminen - koulutyön hyvinvointia tukevat järjestelyt (esim. juomavesipisteet, kouluruokailu, välipalajärjestelyt, liikuntamahdollisuudet ja -välineet)
Miten kouluympäristön terveellisuuden ja turvallisuuden sekä yhteisön hyvinvoinnin tarkastukset ja tarvittavat jatkotoimet sekä niiden seuranta on toteutunut?
Miten on ehkäisty koulutapaturmia, seurattu niiden määrää ja järjestetty ensiapu?
Miten on ehkäisty poissaoloja ja puututtu niihin?
Miten on tuettu nivelvaiheiden sujumista (esiopetuksesta kouluun ja siirtyminen toisen asteen opintoihin)?
Ovatko koulun suunnitelmat ajantasaisia ja onko toimittu niiden mukaisesti?
<ul style="list-style-type: none"> - päihteiden vastainen suunnitelma - kriisisuunnitelma - väkivallan, kiusaamisen ja häirinnän vastainen suunnitelma
Tuntevatko kaikki koulussa työskentelevät sekä huoltajat ja oppilaat em. suunnitelmat ja miten asiasta on huolehdittu?
Minkälaista vertaistoimintaa koulussa on ollut?
Ovatko oppilaat ja huoltajat saaneet tietoa oppilaiden, kouluyhteisön ja ympäristön hyvinvoinnin tilasta ja miten tietoa on käsitelty heidän kanssaan?
Miten oppilaiden ja huoltajien osallistumista on tuettu ja miten heiltä on kerätty palautetta osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksista yhteisölliseen työhön?
Miten on varmistettu kaikkien opiskeluhoollon toimijoiden, oppilaiden ja huoltajien sekä yhteistyökumppaneiden näkemykset arvioinnissa?
Onko yhteisölliselle opiskeluhoollolle ja sen kehittämiseksi asetetut tavoitteet saavutettu?

5.6.3 Yksilökohtaisen opiskeluhooltotyön arviointi

Opiskeluhooltoryhmä huolehtii opiskeluhooltopalveluja koskevista järjestelyistä koulussa ja varmistaa oppilaille toimivan yksilökohtaisen opiskeluhoollon. Arvioinnissa huomioidaan myös se, miten yksilökohtainen opiskeluhoolto on järjestetty sekä miten käytännöt ja toimintatavat tukevat palvelujen saatavuutta, monialaista yhteistyötä, oppilaiden mahdollisuuksia käyttää palveluja sekä oppilaiden ja huoltajien juridisten oikeuksien toteutumista.

Taulukko 4. Yksilökohtaisen opiskeluhooltotyön arvioinnin sisältöjä

Miten koulussa ovat toteutuneet seuraavat yksilökohtaisen työn tavoitteet?
<ul style="list-style-type: none"> – oppilaan tilanteesta huolestunut työntekijä keskustelee huolesta aina ensin oppilaan ja tarvittaessa huoltajan kanssa – oppilaiden tuen tarpeet tunnistetaan varhain – oppilaan oma tai kavereiden huoli tulee kuulluksi ja siihen reagoidaan – toimintakulttuuri ja toimintatavat tukevat sekä oppilaiden että huoltajien huolien esiin tuomista
Miten koulussa on tuettu työntekijöiden osaamista huolen puheeksi ottamisessa?
Miten oppilaan ja huoltajan oman asiantuntijuuden kuulemisessa ja kunnioittamisessa on onnistuttu opiskeluhooltoasioita hoidettaessa?
Miten opiskeluhooltopalvelut on järjestetty koulussa ja ovatko ne olleet oppilaille ja huoltajille helposti saavutettavissa? (ml. resurssit, vastaanottoajat, määräajat, yhteydenpitotavat)
<ul style="list-style-type: none"> – kouluterveydenhuollon terveydenhoitaja- ja lääkäripalvelut – koulupsykologin palvelut – koulukuraattorin ja vastaavan kuraattorin palvelut
Onko palvelujen keskinäinen työnjako ollut selkeä ja yhteistyö toimivaa?
Onko varmistettu, että opiskeluhooltopalvelujen käytännöt ovat opiskeluhoollon ohjausryhmän ja opetussuunnitelman linjausten mukaisia?
Miten yhteistyö opetushenkilöstön ja opiskeluhooltopalvelujen henkilöstön välillä on toiminut?
<ul style="list-style-type: none"> – laajoissa terveystarkastuksissa – konsultaatioissa – palveluihin ohjaamisessa – muussa yhteistyössä
Onko koulussa laadittu/päivitetty yhteiset käytänteet ja kirjalliset toimintaohjeet?
<ul style="list-style-type: none"> – asiantuntijaryhmien työskentelystä (ml. kokoaminen, suostumus, kirjaaminen ja käytänteistä tiedottaminen) – alaikäisen oppilaan itsenäisestä asiakkuudesta ja sen arvioimisesta – oppilaan mahdollisuudesta käyttää palveluja huoltajien kiellosta huolimatta
Miten monialaisten asiantuntijaryhmien työskentely on koulussa toteutunut? (ml. asiantuntijaryhmien lukumäärät eri ammattilaisilla)
Miten työ koulun ulkopuolisten yhteistyökumppaneiden kanssa on sujunut?
Miten on huolehdittu siitä, että opiskeluhooltoon osallistuva henkilöstö tuntee henkilötietoja koskevan lainsäädännön ja tietojen luovuttamiseen liittyvät käytänteet ovat yhtenäisiä?
Miten on huolehdittu siitä, että oppilaat ja huoltajat ovat tietoisia yksilökohtaisen opiskeluhoollon luottamuksellisuudesta, tietojen luovutuksiin liittyvistä käytännöistä ja omista oikeuksistaan?

Miten koulussa on varmistettu yksilöllisten tarpeiden mukainen nivelvaiheyhteistyö?
Miten koulussa on toteutettu opiskeluhoollon ja pedagogisen tuen tarpeen arviointi, suunnittelu ja toteuttaminen siten, että ne muodostavat oppilaan näkökulmasta yhtenäisen kokonaisuuden?
Miten on toimittu, kun oppilas ja/tai huoltajat eivät osallistu sovittuihin tapaamisiin, vastaa yhteydenottoihin tai kieltäytyvät tuen vastaanottamisesta?
Miten opiskeluhoiltopalvelujen laatua, käyttöä ja saatavuutta on arvioitu ja seurattu?
Miten oppilaiden ja huoltajien osallisuus on huomioitu palvelujen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä?
Onko opiskeluhoiltopalveluista ja niiden sisällöistä tiedotettu riittävästi oppilaille, huoltajille, koulun henkilöstölle ja yhteistyökumppaneille?

Hyviä käytäntöjä

- Lahden opiskeluhoiltoryhmien ZEFkysely: <https://peda.net/lahti/oppilashuolto/kja/oa2kw>
- Oppilashuoltoryhmän ”valmiustesti” Oulusta, <https://www.innokyla.fi/documents/871706/b73c5cc1-9aa1-4737-b4e9-89a25f11f1b0> Liite 1 (sivu 69)

LÄHTEET:

- Hallituksen esitys eduskunnalle oppilas- ja opiskelijahuoltolaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 67/2013) <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130067>
- Hietanen-Peltola M & Korpilahti U. 2015. Terveellinen, turvallinen ja hyvinvoiva oppilaitos. THL Ohjaus 7/2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-505-9>
- Opetus- ja kulttuuriministeriö (2012), Perusopetuksen laatukriteerit: Perusopetuksen, perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä koulun kerhotoiminnan laatukriteerit. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:29, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-170-1>
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013, www.finlex.fi
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 8, OPH 2014, <http://www.oph.fi/saadokset-ja-ohjeet/opetussuunnitelmien-ja-tutkintojen-perusteet/perusopetus>
- Perälä M-L ym. (2015), Monialainen opiskeluhoito ja sen johtaminen, THL Opas 36/2015.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2016) Lapsi- ja perhepalveluiden muutos-ohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriö selvityksiä ja raportteja 2016:29, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74904/Rap_ ja_muist_ 29_ 2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Sosiaali- ja terveysministeriö Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (LAPE) Varhaiskasvatus, koulu ja oppilaitos lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena -projektisuunnitelma <https://verkkojulkaisut.valtioneuvosto.fi/stm/zine/17/cover>
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2015, Uusi oppilas- ja opiskelijahuoltolainsäädäntö – soveltamisohje, Kuntainfo 13a/2015 http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/uusi-soveltamisohje-oppilas-ja-opiskelijahuoltolainsaadannon-toteuttamisen-tuek-1
- Summanen A-M, Rumpu N, Huhtanen M (2018), Oppilas- ja opiskelijahuoltolain toimeenpanon arviointi esi- ja perusopetuksessa sekä lukiokoulutuksessa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisut 4:2018. https://karvi.fi/app/uploads/2018/04/Opiskeluhoito_tiivistelmä_yleisivistävä-koulutus.pdf
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010 www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisystä suun terveydenhuollosta www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326
- Wiss K, Halme N, Hietanen-Peltola M, Ståhl T (2017), Perusopetuksen opiskeluhoillon tilannekuva 2017 – Yhdenvertaisuus haasteena sekä yksilökohtaisessa että yhteisöllisessä työssä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimuksesta tiiviisti 23, syyskuu 2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-907-1>
- Wiss K, Hakamäki P, Hietanen-Peltola M, Ikonen J (2018), Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa –TEA 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 12/2018, 15.5.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018051424130>
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (LOS) <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan>